

DOHAS SARUNU KĀRTA UN LAUKSAIMNIECĪBA

Dohas sarunu kārtā ir jaunākais no PTO tirdzniecības sarunu posmiem. Tā sākās 2001. gadā un iezīmēja jauna sarunu procesa sākumu attiecībā uz lauksaimniecību – PTO dalībvalstis, pienācīgi ņemot vērā nepieciešamību pēc īpašas un diferencētas attieksmes pret jaunattīstības valstīm, apņēmas panākt, ka tirgus kļūst krietni pieejamāks un ka pakāpeniski tiek atceltas visu veidu eksporta subsīdijas iekšējā atbalsta sistēmā, kas kropļo tirdzniecību.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību 207. panta 3. punkts un 218. pants.

Patlaban notiekošo lauksaimniecības sarunu struktūra ir noteikta ar 20. pantu Marrākešas nolīgumā par lauksaimniecību (MNL). Saskaņā ar šā panta nosacījumiem Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) dalībvalstis apliecina, ka lauksaimniecības atbalsta un aizsardzības samazināšana ir ilgstošs process, kas ir īstenojams pakāpeniski. Nolīguma 20. panta d) punktā turklāt ir precizēts, ka šajās sarunās ir arī jāņem vērā ar tirdzniecību nesaistīti apsvērumi (piemēram, vides aizsardzība, nodrošinātība ar pārtiku, lauku attīstība, dzīvnieku labturība u. c.), kā arī īpaša un diferencēta attieksme pret jaunattīstības valstīm.

DOHAS SARUNU KĀRTA – NO KANKUNAS LĪDZ BUENOSAIRESAI

Dohas sarunu kārtā (kas tiek dēvēta arī par Dohas Attīstības programmu (DAP)) aizsākās ar PTO Ministru konferences ceturto sanākumi, kura notika 2001. gada novembrī Dohā (Katarā).

A. No Kankunas līdz Buenosairesai

Tikai dažus no noteiktajiem termiņiem līdz šim ir izdevies ievērot. Ministru konference 2003. gadā Kankunā cieta neveiksmi. To noteica vairāki faktori, jo īpaši politiskās gribas trūkums attiecībā uz dalībvalstu nostāju tuvināšanu, kā arī domstarpības par tā dēvētajām Singapūras tēmām: tirdzniecību un investīcijām, konkurences politiku, valsts iepirkuma pārredzamību un tirdzniecības veicināšanu. Lai gan nopietns kļūšanas akmens bija lauksaimniecības jautājumi, tomēr arī jaunattīstības valstu atteikšanās apspriest Singapūras jautājumus noteikti veicināja šīs konferences neveiksmīgu iznākumu.

Process tika atsākts 2004. gada sākumā, noslēdzot PTO Vispārējās padomes pamatnolīgumu, ar ko noteica sarunu “kārtības” galvenos principus. Turklāt ar šo lēmumu no Dohas programmas tika svītroti trīs Singapūras jautājumi. Dalībvalstu

uzskatu atšķirības vēl varēja mazināt Ministru konferences sanāksmē, kas notika 2005. gada decembrī Honkongā. Visbeidzot, 2008. gadā tika iesniegti pārstrādāti noteikumu projekti, kas kalpoja par uzmetumu galīgajai nolīguma redakcijai, par kuru lēmums bija jāpieņem Ženēvā. Tā dēvētā 2008. gada jūlija dokumentu pakete (TN/AG/W/4/Rev.3) attiecas uz turpmāk norādītajiem punktiem.

a. Iekšējais atbalsts

- Kopumā tādām iekšējam atbalstam, kas kropļo tirdzniecību (oranžā grupa + zilā grupa + *de minimis* klauzula) (sk. faktu lapu [3.2.11](#)), Eiropas Savienībā būtu jāsamazinās par 75-85 %, ASV un Japānā – par 66-73 %, pārējās dalībvalstīs – par 50-60 % (piecos gados attīstītajām valstīm, astoņos gados jaunattīstības valstīm). Tas nozīmē, ka ASV, Eiropas Savienībai un Japānai šis atbalsts nekavējoties jāsamazina par 33 %, bet pārējām valstīm – par 25 %.
- Oranžā grupa jeb subsīdiju kopējais apjoms (SKA) (sk. faktu lapu [3.2.11](#)) samazinātos pavisam par 70 % Eiropas Savienībai, par 60 % ASV un Japānai, bet pārējām valstīm – par 45 %. Cenas un atbalsts konkrētiem ražojumiem nedrīkstētu pārsniegt oranžā atbalsta vidējo rādītāju, kas norādīts 1995.–2000. gadam.
- Zilo grupu (sk. faktu lapu [3.2.11](#)) ierobežotu līdz 2,5 % attīstīto valstu ražojumiem un līdz 5 % jaunattīstības valstu ražojumiem, nosakot maksimālo robežvērtību katram ražojumam (ievērībai: šādas maksimālās robežvērtības vairs nav spēkā).
- *De minimis* klauzula (sk. faktu lapu [3.2.11](#)) joprojām būtu ierobežota līdz 2,5 % (tagad maksimums ir 5 %) attīstīto valstu ražojumiem un līdz 6,7 % (tagad 10 %) jaunattīstības valstu ražojumiem (tomēr samazinājums neskar atbalstu, ko galvenokārt piešķir ražotājiem, kuri nodarbojas ar naturālo lauksaimniecību).
- Zaļās grupas nosacījumi (sk. faktu lapu [3.2.11](#)) kļūtu stingrāki.

b. Tirgu pieejamība

- Muitas nodevas tiktu pazeminātas, izmantojot formulu, saskaņā ar kuru samazinājums vairāk skartu augstās nodevu likmes. Attīstītajām valstīm būtu jāpiemēro 50 % samazinājums nodevām, kas ir zemākas par 20 %, un 70 % samazinājums nodevām, kas ir augstākas par 75 %, tādējādi paredzot vidējo samazinājumu vismaz par 54 % attīstītajām valstīm un no 33,3 līdz 44–48 % jaunattīstības valstīm. Vismazāk attīstītajām valstīm (VAV) samazinājumu nepiemērotu.
- Mazāks samazinājums tiktu piemērots “paaugstināta riska ražojumiem” (visās valstīs) un “īpašiem ražojumiem” (jaunattīstības valstīs). Tomēr paaugstināta riska ražojumiem noteikto samazinājumu var kompensēt, izmantojot tarifu kvotas ar preferenciālām likmēm, un īpašiem ražojumiem samazinājumu var nepiemērot.
- Īpašas aizsardzības klauzula (sk. faktu lapu [3.2.11](#)) tiktu pakāpeniski atcelta attīstītajās valstīs. Jaunattīstības valstīm būtu pieejams jauns īpašas aizsardzības mehānisms attiecībā uz 2,5 % no visām tarifu pozīcijām, kas ļautu šīm valstīm īslaicīgi palielināt muitas nodokļus, reaģējot uz importa pieaugumu un cenu samazinājumu.

c. Konkurēnce eksporta jomā

- Eksporta subsīdijas (3.2.11) paredzēts atcelt, un tas attiecas arī uz slēptajām subsīdijām, ko piešķir kā eksporta kredītu jomās, kuras saistītas ar valsts tirdzniecības uzņēmumiem, kas nodarbojas ar eksportu vai pārtikas palīdzības sniegšanu gadījumos, kuri nav ārkārtas gadījumi.

Lauksaimniecības sarunu grupas vadītājs 2008. gada 6. decembrī iepazīstināja ar sarunu “kārtības” jaunāko pārstrādāto projektu, ko bija sagatavojis. Ņemot to vērā, Ministru konference 2013. gada decembrī Bali vēlreiz pārrunāja dažus lauksaimniecības jautājumus, lai sagatavotu daļējus nolīgumus. Visbeidzot, savā desmitajā sanāksmē, kas notika 2015. gada decembrī Nairobi, Ministru konference panāca vienošanos.

B. Nairobi pakete (2015)

Ministru konference Nairobi pieņēma četrus jaunus lēmumus par lauksaimniecību, galveno uzmanību pievēršot šādiem jautājumiem.

- Konkurēnce eksporta jomā: ar šo lēmumu eksporta subsīdijas tiek sagrupētas kopā ar citiem instrumentiem, kas varētu kropļot konkurēnci. Attīstītajām valstīm eksporta subsīdijas ir jālikvidē nekavējoties (izņemot dažas subsīdijas par pārstrādātiem produktiem, kuras jāatceļ vēlāk – līdz 2020. gadam). Arī jaunattīstības valstīm līdz 2023. gada beigām ir jāatceļ jebkādas eksporta subsīdijas. Nolīgums ļauj ātrāk atcelt subsīdijas kokvilnai.
- Valsts krājumu glabāšana pārtikas nodrošinājuma nolūkā jaunattīstības valstīs: G33 valstu grupas spiediena dēļ Ministru konferencē Bali PTO dalībvalstis vienojās juridiski šīs programmas neapstrīdēt, ņemot vērā ar pārtikas nodrošinājumu saistītus apsvērumus. Saskaņā ar jauno nolīgumu šī kārtība ir spēkā, kamēr nav panākta vienošanās par pastāvīgu risinājumu.
- Kokvilna: jaunajā nolīgumā ir paredzēts, ka no 2016. gada 1. janvāra attīstītajām valstīm savos attiecīgajos preferenču režīmos ir jānodrošina beznodokļu un bezkvotu tirgus pieeja kokvilnas eksportam no vismazāk attīstītajām valstīm. Jaunattīstības valstis, tostarp Ķīna, līdzīgas saistības uzņemsies vēlāk.
- Īpašas aizsardzības mehānisms jaunattīstības valstīm: lauksaimniecības preču eksportētājvalstis (piemēram, Austrālija, Brazīlija un ASV) vienmēr ir iebildušas pret to, ka jaunattīstības valstis, reaģējot uz pēkšņu importa pieaugumu vai cenu kritumu, piemēro muitas nodokļus, pat ja tas notiek tikai uz laiku. Jaunajā lēmumā ir noteikts, ka šīm valstīm būs tiesības izmantot īpašas aizsardzības mehānismu, tiklīdz ir pārsniegtas noteiktas robežvērtības, kuru pamatā ir ievesto preču daudzums un cenas.

Turklāt ar Nairobi pieņemto dokumentu kopumu tika vienkāršoti preferenciālie izcelsmes noteikumi vismazāk attīstītajām valstīm un noteikta spēkā esošā pakalpojumu atbrīvojuma turpmāka piemērošana šīm valstīm (līdz 2030. gada 31. decembrim).

Nairobi konferencē tika apstiprināta jauna pieeja tirdzniecības sarunām, atbalstot daļējus nolīgumus. Turklāt ministru deklarācijā tika atzīts, ka PTO dalībvalstīm nav

vienprātības jautājumā par to, vai turpināt tirdzniecības sarunas saskaņā ar Dohas struktūru.

C. Buenosairesā (2017)

Lai gan Ministru konferences vienpadsmitajā sanāksmē Buenosairesā (2017. gada 10.–13. decembrī) bija iecerēts panākt būtisku progresu saistībā ar Dohas Attīstības programmu, sanāksme noslēdzās ar ļoti pieticīgiem rezultātiem. Tika panākta vien apņemšanās turpināt darbu pie vairāku, tostarp lauksaimniecības, jautājumu risināšanas (nevienam no tiem nenosakot precīzu darba programmu), un valstu grupas pieņēma dažādas deklarācijas par kopīgu interešu tematiem.

PTO DALĪBVALSTU NOSTĀJA – PAŠREIZĒJĀ SITUĀCIJA

- Eiropas Savienība vienmēr ir tiekusies pēc daudzpusējas tirdzniecības sistēmas, kas būtu vairāk orientēta uz tirgu, taču arī veidota, pienācīgi ņemot vērā sabiedrības, ekonomikas un vides ilgtspēju, un šādas sistēmas pamatu likusi, veicot pasākumus saistībā ar iekšējo atbalstu (KLP reformas (sk. faktu lapu [3.2.4](#))) un attiecībā uz tirgus pieejamību (noteikumi “Viss, izņemot ieročus” (sk. faktu lapu [5.2.3](#))). Savienība ne reizi vien ir arī apliecinājusi, ka vēlas arī turpmāk garantēt līdzsvaru saistībā ar lauksaimniecības produktu tirdzniecības sistēmas reformu, nodrošinot īpašu attieksmi pret jaunattīstības valstīm, īpašas saistības attiecībā uz tā dēvētajiem paaugstināta riska ražojumiem vai arī efektīvi ņemot vērā ar tirdzniecību nesaistītus jautājumus. Jaunākā ES iniciatīva bija ES un Brazīlijas kopīgais priekšlikums panākt vienošanos pārskatīt lauksaimniecības iekšējā atbalsta disciplīnas mehānismus un atrisināt jautājumu par valsts krājumu glabāšanu – priekšlikums tika iesniegts pirms Ministru konferences vienpadsmitās sanāksmes, kas notika 2017. gada decembrī Buenosairesā. Konferencē neizdevās vienoties par iekšējā atbalsta ierobežošanu, tāpēc ES tirdzniecības komisāre Sesīlija Malmstrēma (*Cecilia Malmström*) publiski pauda nožēlu par to, ka sanāksme ir noslēgusies bez daudzpusēja rezultāta, un prasīja rīkoties nākamajā Ministru konferences sanāksmē.
- Amerikas Savienotās Valstis nesen ieņēma ļoti kritisku nostāju attiecībā uz daudzpusējiem jautājumiem un uzgriezta muguru pasaules mēroga pārvaldības procesiem, kad 2017. gadā pie varas nāca Donalda Trampa (*Donald Trump*) administrācija, kas deva priekšroku divpusējām iniciatīvām (piemēram, ar Ķīnu) un apšaubīja daudzpusējas pieejas nozīmību (to visvairāk apšaubot tieši PTO un COP 21 nolīgumam par klimatu, kas noslēgts 2016. gada decembrī Parīzē). Tika apgalvots, ka iepriekšējā Ministru konferences sanāksmē Buenosairesā progresu neizdevās panākt, jo ASV atteicās apsvērt iespēju rast galīgo risinājumu jautājumā par valsts krājumu glabāšanu, un tāpēc pārējās PTO dalībvalstis bloķēja lēmumu pieņemšanu visos pārējos jautājumos. Laiks rādīs, vai Džo Baidena (*Joe Biden*) administrācija palīdzēs atdzīvināt PTO un tās strīdu izšķiršanas sistēmu, kas pēc prezidenta D. Trampa lēmuma bloķēt apelācijas tiesneša iecelšanu bija paralizēta.
- Ķīna, Indija un Krievija: kā nosacījumu turpmākai dalībai sarunās Ķīna un Indija pieprasa kopējā atbalsta rādītāja sistēmas pabalstu likvidēšanu, jo abas valstis dod priekšroku konkurences apstākļiem, kas vienlīdzīgi visām PTO dalībvalstīm.

Ķīna un Indija apgalvo, ka ES, ASV un Kanāda nemitīgi ir piešķirušas saviem lauksaimniekiem subsīdijas, kuras kropļo tirdzniecību un kuru apmērs krietni pārsniedz jaunattīstības valstīm noteikto maksimālo robežvērtību, tāpēc Ķīna un Indija atbalsta rādītāja sistēmas pabalstu likvidēšanu – atšķirībā no ES, kas cenšas tos samazināt, – uzskata par sarunu starta pozīciju. Gatavojoties Ministru konferences vienpadsmitajai sanāksmei Buenosairesā, Krievija nāca klajā ar 1) jaunu priekšlikumu, pieprasot pakāpeniski atcelt un galu galā likvidēt īpašas aizsardzības mehānismus, kurus drīkst izmantot saskaņā ar Nolīgumu par lauksaimniecību, un 2) priekšlikumu lēmumam rast “galīgo risinājumu” jautājumā par valsts krājumu glabāšanu pārtikas nodrošinājuma nolūkā.

- Kērnsas grupa, kas apvieno 17 eksportētājvalstis ar kopīgu mērķi – samazināt šķēršļus lauksaimniecības jomā, ļoti kritiski raugās uz tām attīstītajām valstīm, kuras saglabā lielas subsīdijas. Gatavojoties Ministru konferences vienpadsmitajai sanāksmei, šī grupa ierosināja noteikt, ka 1) atbalsts ražošanai un iekšējais atbalsts ir rūpīgāk jāpārbauda, lai panāktu vēl lielāku progresu reformu īstenošanas procesā, 2) ar disciplīnas mehānismiem, ko piemēro ražošanas atbalstam un tirdzniecību kropļojošam iekšējam atbalstam, šāds atbalsts ir jāierobežo un 3) ir jārisina jautājums par atbalsta mērķtiecīgu novirzīšanu konkrētiem ražojumiem.
- G10 valstu grupa (attīstītās valstis, kas ir neto pārtikas importētājas, tostarp Japāna, Norvēģija un Šveice) dod priekšroku jaunai struktūrai, kas būtu veidota, pamatojoties uz lauksaimniecības produktu vērtību. Attiecīgās valstis nevēlas apspriest atbalsta piešķiršanu konkrētiem ražojumiem un nav gatavas piekrist tam, ka būtu krasi jāsamazina tirdzniecību kropļojošās subsīdijas, kuras tās piešķir.
- Jaunattīstības valstis, kas ir trīs ceturtdaļas no PTO dalībvalstīm, cenšas aizsargāt savu lauksaimniecisko ražošanu un risināt ar tirdzniecību nesaistītas problēmas (pārtikas nodrošinājums, iztikas līdzekļi, nabadzība, nodarbinātība laukos u. c.). Tās arī pieprasa īpašu un diferencētu attieksmi, kas būtu pielāgota šo valstu īpatnībām. Pirms Ministru konferences sanāksmes Buenosairesā jaunattīstības valstis nāca klajā ar vairākiem priekšlikumiem ierobežot tirdzniecību kropļojošu atbalstu un atbalsta rādītāja sistēmas pabalstus konkrētiem ražojumiem. C4 valstu grupa (Benina, Burkinafaso, Čada un Mali) jo īpaši pieprasīja attīstītajām valstīm samazināt tirdzniecību kropļojošu atbalstu kokvilnai.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Rūpējoties par to, lai Komisija ievērotu tai piešķirto sarunu mandātu, Parlaments vienmēr ir atbalstījis ES pārstāvju centienus panākt progresu šajā sarunu kārtā un noslēgt līdzsvarotu nolīgumu (sk. Parlamenta 2006. gada 4. aprīļa rezolūciju (OV C 293 E, 2.12.2006.), 2008. gada 9. augusta rezolūciju (OV C 9 E, 15.1.2010.), 2009. gada 16. decembra rezolūciju (OV C 286 E, 22.10.2010.), 2011. gada 14. septembra rezolūciju (OV C 286 E, 22.2.2011.), 2016. gada 21. novembra rezolūciju (OV C 436, 24.11.2016.), 2015. gada 26. novembra rezolūciju (OV C 366, 27.10.2017.) un 2017. gada 15. novembra rezolūciju (OV C 356, 4.10.2018.)).

Eiropas Parlamenta delegācija piedalījās PTO parlamentārās konferences sanāksmē, kas notika 2017. gada decembrī līdztekus PTO Ministru konferences vienpadsmitajai sanāksmei Buenosairesā. Ministru konferences divpadsmitā sanāksme, ko bija plānots rīkot 2020. gada jūnijā Kazahstānā, tika atcelta Covid-19 pandēmijas dēļ un tagad varētu notikt 2021. gada jūnijā.

François Nègre
04/2022

